

механізми підвищення конкурентоспроможності університетів України» 19 листопада 2020 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 2(2), 1-6. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-13-2> (дата звернення 29.02.2024)

2. Електронне навчання Університету Грінченка URL: <https://elearning.kubg.edu.ua/> (дата звернення 29.02.2024)
3. Калінічева Г. (2020) Місія та візія університету в контексті викликів сучасної цивілізації: світовий та національний виміри. Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспективи розвитку : [кол. моногр.] / [Калінічева Г. І. (кер. авт. кол., наук. ред.), ... Заліток Л. М., Любовець О. М. та ін.; за заг. ред. Г. І. Калінічевої]; ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая». – Київ : Фенікс. 2020. 400 с. С. 63-100. URL:<http://www.tsatu.edu.ua/vmf/wp-content/uploads/sites/17/20-077-block.pdf> (дата звернення 22.03.2024)
4. Підвищення цифрової компетентності. Інструменти для онлайн-навчання URL: <https://cikt.kubg.edu.ua/> (дата звернення 22.03.2024)
5. Сацький П. (2020) Місія вищої освіти: через критичне сприйняття до фундаментальної методології. Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспективи розвитку : [кол. моногр.] / [Калінічева Г. І. (кер. авт. кол., наук. ред.),... Заліток Л. М., Любовець О. М. та ін.; за заг. ред. Г. І. Калінічевої]; ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая». – Київ : Фенікс. 2020. 400 с. С 63–100.
URL:<http://www.tsatu.edu.ua/vmf/wp-content/uploads/sites/17/20-077-block.pdf> (дата звернення 22.03.2024)

Міхно О. П.,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
директор Педагогічного музею України,
головний науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В.О. Сухомлинського, Київ, Україна
amihno@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ: КОНТЕКСТУАЛІЗАЦІЯ

Анотація. Розглянуто особливості контекстуалізації як складника деколоніального підходу у педагогічній біографістиці. На прикладі життєпису Надії Світ личної (1936-2006) продемонстровано використання контекстуалізації в біографічному дослідженні.

Ключові слова: деколонізація, деколоніальний підхід, педагогічна біографістика, педагогічна персоналія, Надія Світлична.

Abstract. The features of contextualisation within the framework of the decolonial approach in pedagogical biography are considered. The use of contextualisation in biographical research is demonstrated on the example of the life story of Nadiia Svitlychna (1936-2006).

Key words: decolonisation, decolonial approach, pedagogical biography, pedagogical personality, Nadiia Svitlychna.

Застосування деколоніального підходу в українській педагогічній біографістиці ми розкрили у спеціальній статті через обґрунтування понять «деколоніальна педагогіка», «деколоніальність», «епістемологічна деколонізація», «контекстуалізація», «діалогічна історіографія» [2]. Тут розлогіше опишемо сутність контекстуалізації.

Концептуалізація предмета дослідження в межах деколоніального підходу передбачає особливий підхід до його визначення та розуміння. В цьому контексті постають питання щодо того, як цей предмет можна уявити та проаналізувати, а також які реалії необхідно розглядати та як саме ці реалії можуть бути вивчені. Контекстуалізація розглядає поняття «контекст» як складне й динамічне поєднання часу, простору, місця та персоналій, які взаємодіють, а також містить втілену епістемологію, тобто способи сприйняття та розуміння світу. Зауважимо, що контекстуалізація як складник деколоніального підходу – це не традиційне розуміння контексту як історичного тла, а безліч перехресних реальностей, які обмежуються конкретними історичними умовами і соціально-політичними подіями. Отже, акт контекстуалізації вимагає від дослідника проведення деконструювання, розмежування, розплутування і повторного збирання цих перехресних реальностей через визначення «ліній дослідження», а не «об'єкта дослідження». Це означає, що у деколоніальному підході немає об'єкта для дослідження, але є безліч ліній запитів, які потрібно розплутати і осмислити в контексті. Контекстуалізація працює з цією множинністю і розплутує певну лінію або кілька ліній дослідження в контексті. Отримане знання завдяки контекстуалізації є множинним і перебуває в розвитку, його не можна звести до єдиної універсальної істини. Щодо творця знання, то контекстуалізація заперечує його право на істину, оскільки дослідник може розкрити лише один аспект реальності, а не всю її сутність. Тобто в контекстуалізації не існує єдиної істини, яку можна знайти, а є лише безліч наративів, і роль дослідника полягає в тому, щоб артикулювати ці наративи, усвідомлюючи, що предмет дослідження не є статичним. Наголосимо, що контекстуалізація вимагає фундаментальних змін у поглядах на продукування знання і роль теорії, а саме: контекст продукує теорію, а не теорія продукує контекст.

У педагогічній біографістиці контекстуалізація відкриває можливості розглядати життєписи як частину ширшого контексту «українська педагогічна біографістика». Серед потенційних ліній дослідження цього контексту можна

виділити такі: біографія як життєпис, взаємодія педагога з іншими людьми, вплив історичних подій на життєтворчість персоналії, індивідуальні особливості особистості, гендерні аспекти, взаємодія з учнями, мова як педагогічний інструмент, роль у формуванні національної ідентичності та інші. Важливо розуміти, що ці лінії можуть перетинатися та доповнювати одна одну.

Вибір лінії (ліній) дослідження зумовлює його мета й підсумковий продукт. Наприклад, у межах виконання наукового дослідження «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» (2023–2025) (науковий керівник – Л. Березівська) наукові співробітники відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського працюють над енциклопедичним біографічним словником «Педагоги України (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.)». У створенні такого словника найбільш адекватною є дослідницька лінія «біографія як життєпис», оскільки дає змогу розкрити історію, епістемологію та сучасну реальність категорії «українська педагогічна біографістика» через біографічні довідки про педагогів.

Важливість контекстуалізації вбачаємо також у тому, що вона дає можливість виразити, наприклад, якийсь вчинок педагога, що демонструє його протистояння колоніальним практикам. Продемонструємо це на прикладі біографії Надії Світличної, чия персоналія увійде до згаданого словника.

Спершу подамо текст біографічної довідки, виділяючи курсивом потенційні лінії дослідження як демонстрацію контекстуалізації у межах деколоніального підходу.

Світлична Надія Олексіївна (Svitlychna Nadiia Oleksiivna) [08.11.1936, с. Половинкине Старобільського р-ну Луганської обл. – 08.08.2006, м. Матаван, США, похована у Києві на Байковому цвинтарі], філологиня, педагогиня, журналістка, учасниця правозахисного руху.

Закінчила відділення української мови і літератури філологічного факультету Харківського університету (1958). Педагогічну діяльність розпочала вчителькою української мови і літератури школи робітничої молоді *шахти* «Центрально-Боківська» (м. Антрацит), потім працювала там завучем і директором (1958–62). Викладала у Старобільському медичному училищі, працювала бібліотекаркою у с. Байдівка і вчителювала в Половинчанській середній школі Старобільського району Луганської області (1963). З 1964 р. у Києві: редактор, методист Українського республіканського заочного сільськогосподарського технікуму (м. Боярка Київської обл., 1964–65), літературний редактор видавництва «Радянська школа» (1965), старший інженер відділу науково-технічної інформації Інституту ботаніки АН УРСР (1966), лаборант сектору методики мови Науково-дослідного інституту педагогіки (нині

Інститут педагогіки НАПН України) і за сумісництвом – учителька заочної середньої школи № 4 в Дарниці (1967). З травня 1967 р., після участі у вшануванні пам'яті Т. Шевченка, перебувала під наглядом радянських спецслужб. *У червні 1967 р. звільнена з роботи.*

Відвідувала Клуб творчої молоді (КТМ, діяв у Києві 1959–64 рр.), який проводив культурно-просвітницькі акції, спрямовані на захист національної спадщини українського народу. *Там здружилася з багатьма «шістдесятниками».* В грудні 1970 р. у м. Василькові Київської обл. разом з Є. Сверстюком знайшла забиту подругу – художницю А. Горську, організувала похорон і зведення пам'ятника на її могилі. *Збереглося листування Н. Світличної і А. Горської.*

Заарештована 1972 р. і в травні 1973 р. засуджена за антирадянську діяльність на 4 роки таборів. 1976 р. повернулася до Києва й написала відмову від радянського громадянства, мотивуючи тим, що «бути громадянкою найбільшого в світі, наймогутнішого і найдосконалішого концтабору» нижче її гідності. 1978 р. виїхала спочатку до Рима, де її прийняв Папа Римський Павло VI, потім – до США. Працювала перекладачкою в Гарвардському університеті. До 1985 р. регулярно видавала «Вісник репресій в Україні» (коштом української діаспори). В 1983–94 рр. працювала в Українській редакції Радіо «Свобода». *Підготувала до друку книгу В. Стуса «Палімпсести» (Мюнхен, 1986), що вважала головною справою свого життя.* У 1990 р. виступила перед Гельсінською комісією при конгресі США з промовою «Політика русифікації в Україні», в якій, спираючись на статистичні дані, довела, що русифікація охоплює всі ланки освіти й починається з дитячих садків, а загалом у культурному просторі провадиться політика обмеження українськомовного духовного життя рамками специфічно-етнічного матеріалу з метою перетворення українського народу на етнографічну масу, більш придатну для подальшої тотальної русифікації.

З 1994 р. працювала позаштатно в Українському Музеї в Нью-Йорку.

Лауреатка Державної премії України ім. Тараса Шевченка за активну журналістську та публіцистичну діяльність (1994, разом з братом Іваном Світличним, якому премія у галузі «Література» присуджена посмертно). *Н. Світличній належить ідея створення Музею шістдесятництва у Києві, основу фондової колекції якого складає її архів – фотографії, документи, меморіальні речі.*

Наприкінці довідки розміщено бібліографію: твори Н. Світличної і сучасну літературу про її життя й творчу спадщину [3–6].

Одна з ліній дослідження – обставини звільнення Н. Світличної з Інституту педагогіки – позначена в біографічній довідці реченням «У червні 1967 р.

звільнена з роботи». Дослідити цю лінію нам допомогла особова справа педагогині, яка зберігається в архіві Інституту педагогіки НАПН України [1]. Серед документів справи – заява, яку вона написала 3 червня 1967 року, невдовзі після розгону владою учасників вшанування пам'яті Тараса Шевченка біля пам'ятника поету в Києві. Подаємо текст заяви: «Оскільки я не хочу, щоб мої колеги по сектору мали неприємності через те, що я брала участь у вшануванні пам'яті Т. Шевченка 22 травня цього року, прошу звільнити мене від виконання службових обов'язків» [1].

З-поміж інших матеріалів справи є доповідна записка керівника сектору мови О. Беляєва на ім'я директора Інституту педагогіки В. Чепелева з візою керівника відділу мови і літератури О. Мазуркевича. У доповідній зазначено, що Н. Світлична повідомила у заяві «про своє бажання залишити роботу в інституті» [1]. Є у справі й характеристика Н. Світличної, надана Інститутом педагогіки на вимогу КДБ у 1973 році, написана російською мовою, де акція вшанування пам'яті Шевченка названа «сборищем украинских националистов». В цій характеристиці вже зазначено, що «после серьезного разговора с ней уволена по собственному желанию» [1]. Але ж те, що вона звільнена за власним бажанням – відверта неправда. Текст заяви не містить слів «за власним бажанням» і свідчить, що її писала не зацькована й принижена людина після «серьезного разговора»? Це заява про гідність, про свою позицію, про свою правоту. І якщо згадані О. Беляєв і О. Мазуркевич з документів особової справи Н. Світличної виявилися отими самими гвинтиками репресивної машини, то сама вона завдяки своїй заяві, образно кажучи, морально вивищується не лише над ними, а й загалом над гнітючою радянською дійсністю 1970-х років. Такий промовистий штрих до біографії Н. Світличної вдалося додати саме завдяки контекстуалізації, яку можна використати також для вивчення таких аспектів біографії педагогині, як її відносити з шістдесятниками, зокрема А. Горською, підготовка й видання книги В. Стуса «Палімпсести», ініціювання створення у Києві Музею шістдесятництва та ін.

Таким чином, використання контекстуалізації як складника деколоніального підходу в українській педагогічній біографістиці дає можливість розкрити та осмислити різнобічні аспекти життя та діяльності педагогічних персоналій в умовах колоніальної залежності, допомагає зрозуміти вплив колоніальних структур на формування індивідуальної ідентичності особистості, сприяє демонтажу колоніальних дискурсів шляхом вивчення та інтерпретації біографій педагогів через призму їхньої ролі в опорі русифікації освіти, участі у правозахисному русі тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архів Інституту педагогіки НАПН України. т. 39.
2. Міхно О. Деколоніальний підхід в українській педагогічній біографістиці: теоретичні контури. Український педагогічний журнал. 2024. №1. С. 104-113. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-1-104-113>

3. Світлична Н. Твори: Автобіографія. Спогади. Статті. Інтерв'ю. Листи / О.І. Неживий (упоряд., передм.). Луганськ: Знання, 2006. 212 с.
4. Світличний І., Світлична Н. З живучого племені Дон Кіхотів; упоряд. М.Х. Коцюбинської та О.І. Неживого. Київ: Грамота, 2008. 816 с.
5. Овсієнко В. Світлична Надія Олексіївна. Віртуальний музей. Дисидентський рух в Україні. URL: <http://museum.khpg.org/1121767765> (дата звернення 03.04.2024).
6. Огнєва Л. Та, що світила всім. Київ: ФОП Маслаков, 2021. 426 с.

Отич О. М.,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу взаємодії вищої освіти та ринку праці
Інституту вищої освіти НАПН України
ndi-direktor@ukr.net

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УНІВЕРСИТЕТІВ У КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОДЕЛЕЙ ПАРТНЕРСТВА В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ

На основі аналізу сучасного європейського досвіду, моделей вищої освіти (Social Model of Higher Education, Market-Driven Model of Higher Education) та моделей партнерства в інноваційній сфері (з потрійною, чотириступеневою й п'ятиступеневою спіралями) виявлено механізми розвитку інноваційної інфраструктури українських університетів, що передбачають встановлення зв'язків між зацікавленими сторонами інноваційного розвитку ЗВО та започаткування ними спільних інноваційних проєктів або створення спільних об'єктів інноваційної інфраструктури з метою вироблення й комерціалізації результатів інноваційної діяльності.

Ключові слова: інновація, інфраструктура, університет, інноваційна інфраструктура, підприємницький університет, інноваційний хаб, інноваційна екосистема, зарубіжний досвід.

Based on the analysis of modern European experience, models of higher education (Social Model of Higher Education, Market-Driven Model of Higher Education) and models of partnership in the innovation sphere (with triple, four-stage and five-stage spirals), the mechanisms of development of innovative infrastructure of Ukrainian universities were revealed. They provide for the establishment of connections between interested parties of the innovative development of higher education institutions and their initiation of joint innovative projects or the creation of joint objects of innovative infrastructure in order to produce and commercialize the results of innovative activities.

Keywords: innovation, infrastructure, university, innovative infrastructure, entrepreneurial university, innovation hub, innovation ecosystem, foreign innovation experience.